

انتشارات توس

« ۶۴۰ »

مقالات تقی زاده

جلد یازدهم

مدارک کاشفیه

برگرفته‌ها، پژوهش‌ها و نتیجه‌ها

جداسازی، تنظیم و تبویب شده از میان اوراق بازمانده قتل‌عام

به کوشش

ایرج افشار

سرشناسه	: تقی‌زاده، حسن، ۱۲۵۷-۱۳۴۸
عنوان و نام پدیدآور	: مقالات تقی‌زاده / به کوشش ایرج افشار.
مشخصات نشر	: تهران: توس، - ۱۳۸۵.
مشخصات ظاهری	: ۲۲ ج، مصور، عکس.
شابک	: دوره: ۵-۶۶۹-۳۱۵-۹۶۴-۹۷۸ شابک جلد ۱۱: ۸-۶۳۹-۳۱۵-۹۶۴-۹۷۸
یادداشت	: ج. ۱۱ (چاپ اول: ۱۳۹۲) (فیبا)
یادداشت	: کتابنامه.
موضوعات	: ج ۱۰. تقی‌زاده در مجلس (دوره پانزدهم شورای ملی و دوره اول و دوم سنا). - ج. ۱۱ مذارک گاه شماری. - ج. ۱۳ کتابها، مقدمه‌ها، تقدما، دانشمندان - ایران‌شناسان. - ج. ۱۴. زبان فارسی و ادبیات آن. -
موضوع	: مقاله‌های فارسی - قرن ۱۴
شناسه ورود	: ۱۳۸۹ - اسفند
رده‌بندی کتاب	: ۱۳۸۴ م ۷۹۴ق / PIR ۷۹۹۴
رده‌بندی دیویدی	: ۸۱۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۹۹۷ - ۸۴

مقالات تقی‌زاده (جلد یازدهم)

مدارک گاه‌شمار

سید حسن تقی‌زاده

به کوشش ایرج افشار

(جداسازی، تنظیم و تبویب شده از میان اوراق به‌مانده تقی‌زاده)

چاپ اول: زمستان ۱۳۹۲

شمارگان: ۲۲۰۰ نسخه

لیتوگرافی: ندای دانش

چاپ: حیدری

شابک جلد یازدهم: ۸-۶۳۹-۳۱۵-۹۶۴-۹۷۸ ISBN 978-964-315-639-8

شابک دوره ۲۲ جلدی: ۵-۶۶۹-۳۱۵-۹۶۴-۹۷۸ ISBN 978-964-315-669-5

کلیه حقوق چاپ و انتشار این اثر - به هر صورت - محفوظ و مخصوص انتشارات توس است.

دفتر مرکزی: تهران، خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، بن‌بست پورجواد، شماره ۵ - تلفن: ۶۶۴۹۱۴۴۵-۷

مرکز فروش: خیابان انقلاب، خیابان دانشگاه، پلاک ۱۷۸ - تلفن: ۶۶۴۶۱۰۰۷

نشانی اینترنتی: www.toospub.com پست الکترونیک: info@toospub.com

۳۹۰۰۰ تومان

فهرست مندرجات

یادداشت گر ورنند	۹
بخش اول. گزیده‌ای از شمارهای در ایران قدیم	۱۹
بخش دوم. منقولات و استنباطات از کتابهای بیرونی	۷۵
بخش سوم. منقولات از متون فارسی و عربی (۱۷۷ کتاب)	۱۵۱
بخش چهارم. منقولات از کتابهای اریایی (۶ مؤلف)	۳۴۵
بخش پنجم. گاه‌شماریهای هخامنشی - زردشتی - اوستائی	۴۹۳
بخش ششم. روزگار ساسانیان	۵۳۳
بخش هفتم. تقویم ارمنی	۵۸۹
بخش هشتم. کبیسه	۶۱۱
بخش نهم. تقویم کاشان و مازندران و زرتشتیان	۶۳۷
بخش دهم. یادداشتهای استنباطی به نظم الفبایی	۶۷۱
بخش یازدهم. تطبیق تواریخ	۷۱۵

یادداشت

این مجلد در مقاله تقی زاده در برگیرنده بخشی از یادداشت‌هایی است که او برای تألیف «گاه‌شمار» در اسفند ۱۳۱۶ (تهران ۱۳۱۶) و نیز به قصد ذیل نویسی بر آن از میان کتاب‌هایی که می‌خوانده استخراج کرده و بیش از نود و نه درصد آنها به خط شخص تقی زاده است برای نخستین بار با نظامی که به تشخیص خود مناسب هریخش به آنها داده‌ام انتشار می‌یابد.

این نوشته‌ها میان پاکت‌ها و پوسته‌های مختلف و به‌طور درهم و برهم و اغلب ممزوج با اوراق مربوط به مقوله‌های دیگر مخلوط می‌بود به دست من رسید. پس از این که تفکیک شد تعداد اوراق مرتبط با گاه‌شماری جمعی با برگ و کوچک برگ بود و اینک در این مجلد برای نخستین بار با طبقه‌بندی منظمی مناسب که برای آنها شد به دسترس علاقه‌مندان گذاشته می‌شود.

با نگاهی گذرا به خوبی مشخص می‌شود که بازمانده‌ای است از آن که تقی زاده درین موضوع استقصا و استخراج می‌کرده است و نمی‌تواند تمام آنچه باشد که تقی زاده در این زمینه داشته است. زیرا بسیاری جاها دیده می‌شود که مطلبی در چهره دارای شماره‌گذاری بوده و اینک اوراقی نیست یا اینکه بر بالای ورقه‌ای نوشته شده است «باقی». جزین چون کاغذ مقداری از یادداشت‌ها به مناسبت فرسودگی و کهنگی «پاره پوره» شده خواندن کامل آنها گاه امکان ندارد. این موارد را در حاشیه متذکر شده‌ام. نوشته‌ها بیشتر به مداد پاک شدنی است و بر روی کاغذهائی به اندازه‌های مختلف و ناجور، از قطع رحلی گرفته تا ورقه کوچک‌تر از کف دست نوشته شده است.

یادداشت برداری‌های تقی زاده که در کشورشای متعدد و زمانهای مختلف انجام می‌شده تاریخ ندارد. ولی نوع کاغذها، به‌خصوص آن چه بر پشت اوراق غلط‌گیری مجله کاوه (که سال ۱۹۲۱ تعطیل شد) نوشته است گویای آن است که از روزگار توقف در برلین به تحقیق گاه‌شماری پرداخته بود. قسمتی دیگر یادداشت‌هایی است که مربوط به دوران اقامت انگلستان است. قسمتی یادداشت‌های سنواتی است که در مجلس سنا می‌دهد، زیرا مقداری از نوشته‌ها بر روی کاغذ سر عنوان دار آن مجلس نوشته شده است. یادداشت به خط دیگران است (محمد قزوینی - مجتبی مینوی - سعید نفیسی) که در جای خود تذکر داده‌ام.

دربره نوشته‌های تقی زاده که به مجموعه این اوراق به هم ریخته داده شد، باید بگویم راهی جزین ندارم که آنها را در نه بخش آراسته کنم:

بخش نخست که یادماند است از سراسر گاه‌شماری که در سال ۱۳۲۱ در لندن به تحریر آن پرداخت به‌طور آنکه آسان‌تر در دسترس دوستداران این رشته قرار گیرد. ولی ناتمام مانده است. به‌دنبال آن نوشته کوتاهی می‌آید که احتمال می‌دهم خط موسی نثری است در انتقاد نکته‌هایی برگرفته از گاه‌شماری.

بخش دوم نوشته‌های برگرفته و گزیده از ابوریحان بیرونی است به ترتیب الفبایی نام تألیفات آن دانشمند.

بخش سوم تکه‌های برگرفته از کتاب‌های فارسی و عربی که به‌داد این کتاب‌ها افزون بر یکصد و هفتاد می‌باشد.

بخش چهارم برگرفته‌ها از کتاب‌های اروپایی یا نکته‌هایی دربار آن‌هاست.

بخش پنجم نوشته‌های مربوط به اطلاعات گاه‌شماریهای هخامنشی، زردشتی، اوستائی.

بخش ششم نوشته‌های مرتبط با گاه‌شماری عصر ساسانی.

بخش هفتم تقویم ارمنی و مطالب مربوط به نو سرد - ورداور - پنتکوت.

بخش هشتم یادداشتهای استنباطی که با دادن موضوع الفبایی به هریک جداسازی و نام‌گذاری شده است.

بخش نهم: تقویم کاشان

بخش دهم: مآخذ و منابع خواه مربوط به گاه‌شماری و خواه مانی - تاریخ علوم اسلام - تاریخ طب در اسلام که مناسبت دارد همه را درین مجلد به چاپ رساند تا نشان داده شود ذهنش چون به یاد کتابی می‌افتاد آن را می‌نوشت و به تداعی نام‌های دیگر بر آن می‌افزود.

رسم می‌دهد بر آن بود که هر کتابی را می‌خواند مطلبی را که برای موضوع گاه‌شماری مناسب دید آن استخراج می‌کرد به همان صورت و رسم الخط درست یا نادرستی که در نسخه بود (مثلاً بدج، برندج، بریدج) و چون بعضی از کتابها را به تکرار خوانده یا به نسخه‌های مختلفی مختلف آنها نگریسته توجهی نداشته است که پیش از آن همان مطلب را استخراج کرده بوده است. گاه دوباره شده است و من با توجه به این که مکررست آنها را چاپ کردم. زیرا نشان دهده است که هر بار تقی‌زاده موضوع را چگونه درمی‌یافته و به چه صورتی نقل می‌کرده است. همه آن‌ها را آورده‌ام تا روش تقی‌زاده را در پژوهش و دقت نشان داده باشم البته نمی‌دیده می‌شود که در نقل نص متن به راه تلخیص گزاشیده. و حتی اکتفا به «نقل به مضمون» کرده است.

اگر چه این مجلد «مدارک گاه‌شماری» نام گرفت اما این اوراق بخشی است از مدارک و مآخذ مربوط به کتاب «گاه‌شماری در ایران قدیم» کتاب اطلاعات و منابع و مآخذی هم در حواشی اوراق چاپی و صفحات سفید الحاقی بر آن کتاب رشته است که علاقه‌مندان ناچار باید به خود گاه‌شماری در ایران قدیم مراجعه کنند.

□ میان دو مطلب نشانه آن است که ورقه یک یادداشت پایان می‌گیرد.

○ میان دو مطلب نشان آن است که در یک ورقه دو مطلب آمده است.^۱

کوشک لورا، هشتم تیرماه ۱۳۸۵

ایرج افشار

۱. تقی‌زاده به خط خود بر روی چهار پاکت بزرگی که بازمانده و در هریک مقداری ازین یادداشتها قرار داشته است، سه نوشته دارد که در صفحه بعد به صورت عکسی به چاپ می‌رسد.

این مجموعه توسط دوستان حسن نیک‌بخت و همکارشان خانم ناهید کاوه از روی خطوط تقی‌زاده حروف‌نگاری شد و از این که من پنج بار نمونه‌خوانی کردم و هر بار مقداری از نوشته‌ها را از جایی به جای مناسبتر می‌بردم و نیک‌بخت را آزار می‌دادم. به او می‌گفتم برای شادی روان تقی‌زاده کاری کن که کتاب حتی المقدور منظم و مطلوب باشد.

آخرین نوشته

دو ماه‌های آخری که مدارک گاه‌شماری روبه‌راه چاپ شد از نشر ترجمه ایتالیایی «گاه‌شماری ایران باستان» آگاه شدم. به راستی مایه سرافرازی ایرانیان است که مستشرقان اروپا به تحقیقات تقی‌زاده ارج گذاشته و آن کتاب سنگین و حجیم را از فارسی به ایتالیایی زیر نظر G. Falgout ترجمه کرده‌اند. البته از روی چاپی که تعلیقات خطی تقی‌زاده را در بردارد.

Hasan Taqizadeh

It computo del tempo nell'Iran antico. Roma. Isiao. 2010 (In nuovo Rawnio. No. 2)

simone cristoforetti مترجم

از دوستان فاضل عسکر بهرامی چون رافقه‌ها و موضوع بود و دلپسندش بود که اشرافی برنوشته‌های چاپ شده پیدا کند بسیار سپاسگزارم که در مرحله غلط‌گیری نهایی این کتاب قطور را خواند و مواردی را که از زیر چشم من به در رفته بود به اصلاح درآورد و چنان اوراقی را که او مشخص ساخته بود به دستم دیدیم و طبعاً بهتر و به کمال نزدیک شد.

توانایی ماه ۸۹